

Предметом таких діалогів може бути цікава прочитана книжка, музичні новинки, спортивні змагання, події у суспільстві, проблеми збереження довкілля тощо. Зауважимо, що такі діалоги пропонується складати і розігрувати для різних співрозмовників: неформальне спілкування з ровесником, розмова з учителем в офіційній ситуації мовлення; 2) складання і розігрування діалогу-домовленості (наприклад, щодо проведення толоки-прибирання пришкольньої території) з відповідною ситуації аргументацією [5, с. 24–25]. Синхронізацію мовної і мовленнєвої змістових ліній під час вивчення способів передачі чужого мовлення вбачаємо у виконанні дев'ятикласниками різних видів як усних, так і письмових робіт із метою застосування теоретичного матеріалу, який вивчається, на практиці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гнаткович Т. Психологічні та психолінгвістичні чинники засвоєння синтаксису школярами. URL : http://library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/33/visnuk_21.pdf
2. Плиско К. М. Викладання синтаксису української мови Київ : Рад. школа, 1978. 184 с.
3. Українська мова. 5–9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів (5 клас). Українська мова і література в школі. 2017. №4. С. 10–29.
4. Українська мова. 5–9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів (6–7 класи). Українська мова і література в школі. 2017. №5. С. 7–35.
5. Українська мова. 5–9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів (8–9 класи). Українська мова і література в школі. 2017. №6. С. 12–31.

Крет Юлія

Науковий керівник – викл. Наливайко Марія

ОСОБЛИВОСТІ ГОВІРКИ С. ЛОЗОВА

Село Лозова розташоване на правому березі річки Гніздечна. За даними перепису 2015 року, населення становить 656 осіб [2], більшість із яких – українці. Назва села походить від місця розташування — у лозах. Перша письмова згадка припадає на 1463 рік, де описується поділ маєтності між збаразькими князями — Василієм, Семеном і Солтаном. Згідно з актом поділу село належало Василю [2].

У XVI ст. поблизу села проходив польсько-литовський кордон і до кінця XIX ст. біля Лозової і Шляхтинців зберігався прикордонний стовп, поділений на чотири частини: у верхній частині правої сторони було зображено голову вола, в нижній частині — однораменний хрест, у верхній частині лівої сторони — двораменний хрест, у нижній — будинок [3].

У 1880 році в селі мешкало 745 осіб, з них 145 греко-католиків, 600 латинників. У селі були однокласна школа, фільварок, водяний млин, ставок і корчма [2].

Протягом першої половини 1945 року ті, хто вважали себе поляками, виїхали до Польщі, оскільки ознакою національності вважалося римо-католицьке віросповідання, хоча багато з них не знали польської мови та спілкувалися українською. На їх місце прибули українці, депортовані з етнічних земель, які внаслідок офіційної домовленості між СРСР та

Польщею, відійшли останній. Це були українці з Грубешівського, Любачівського, Рава-Руського, Сяноцького, Сокальського, Ярославського та Томашівського повітів [2].

Відповідно до даних «Атласу української мови» [1] говірка села Лозова знаходиться у площині південно-західного наріччя, а саме наддністрянського говору.

Ареал поширення наддністрянського говору на мапі говорів і наріч української мови значною мірою накладається на історичну територію Східної Галичини. Межа наддністрянських говірок проходить приблизно по лінії міст: Хирів – Болехів – Долина – Перегінське – Тлумач – Заліщики – Скала-Подільська – Тернопіль – Золочів – Рава-Руська – Яворів – Мостиська – Хирів. Ці говірки межують із надсянськими, бойківськими, покутсько-буковинськими, подільськими, південно-волинськими.

Наддністрянський говір досліджували Я. Янув, Г. Шило, Д. Бандрівський, О. Горбач, Ф. Жилко, З. Бичко та інші.

Оскільки село Лозова знаходиться неподалік м. Тернополя, то значних відмінностей від літературної мови немає.

Фонетичні особливості. Для говірки села Лозова характерним є укання. При цьому послідовно відбувається не тільки зближення ненаголошеного [o] до [y], а й цілковите заступлення першого другим: зузуля, кужух, кузуля, гулубка, гулубий, гулубці. Уникання збігу голосних досягається також шляхом переходу звука [ou] в [y] з подальшою його редукцією до [ў] на початку речення або після слова з кінцевим голосним: оубручка – обручка – ўбручка.

Часто можна почути в Лозові протетичний звук [в]: вогірок, вочи, волень, ворати, вокунь, вобруч, вокуляри тощо. Наявний і протетичний [й]: йіден, йїдинаїць тощо. Для говірки характерна також така риса (яка є спільна для наддністрянських та подільських говірок), як ствердіння [р] та [ц] перед голосними: бурак, хлопец, холодец, молодец, бура, порадок; регресивна асиміляція [кт] – [хт]: трактор-трахтор, доктор-дохтор.

Морфологічні особливості: іменники в Орудному відмінку із закінченням -ом: ногом, руком, головою; форма 2-ї особи однини теперішнього часу дієслів дати, їсти: дасиш, їсиш — даш, їш/їчь; варіанти частки ся: ся — сі, си; прийменник по замість після: по обіді, по сніданню.

Наявні такі лексичні діалектизми: безрукавка – камізелька, брат тата – стрийко, віник – мітла, вузол – гудз, дядько – вуйко, картопля – бараболя, бульба, непридатний – нездалий, підвал – півниця, льох, подвір'я – обійсте, священник – ксьондз, суп – зупа, тихо – ціхо, трава – хопта, тюль – фіранка, холодец – гишки, студина, хуліган – батяр, черпак – хохля, яблуко – ябко.

Подаємо діалог лозівчанок, у якому наявні особливості говірки:

он тувó скóро с'вáта б́удут, то тре шóс' згоуоувáти // йá от си б́ула д́умала / шо мóжна трóха холоудц'ý зварити/ холодè ц на с'в'áта швй́ дко п'ідè // он воустáтн'її раз йáкиї фáїниї буў / шо аш за два дн'ї зїли б́ули //

ну та пè вно // йáк дóбре згоуоувáти / то швй́ дко пїдеи //

йá он тувó си поуд́умала, шо скóро пáска, а йá шеи н'їц б'їл'а хáти неи зроубй́ лам //

а шо мáйеш робй́ ти тутá //

здáлоубис'а поукрасиети убй́ дв'ї лáвки б'їля хáти / але от пуогóди неимá / то сóнце шв'їтит / то ў'їтер як дурнй́ї / то здоурóвл'а неимá // т'ешко то ўс'о //

та Л'è но / ше зрóбиет'с'а // он трóха ўн́учка / трóха неив'їстка та ї си зрóбит / то в мè не во г'їрше / бо самá мáйу ўс'о зрубити / бо б́уду мáлам гóст'ї трóха // он син с неив'їстком мáйе приейти, áле йá си неи пеиреймáйу сй́ л'но // во пол'скией боршч звару́ / йáїц'а б́удут / йáкóго там салáту та так в'їдб́удемо / вс'ї свóйї буд́ут //

Отже, говірка села Лозова належить до наддністрянського говору. Оскільки мова – своєрідний живий організм, який з плином часу змінюється, то дослідження говору будь-якої місцевості України є важливим та актуальним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Атлас української мови. Т. II. Волинь, Наддністрянщина, Закарпаття і суміжні землі. К., 1988.
2. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Лозова_\(Тернопільський_район\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Лозова_(Тернопільський_район)) (дата звернення: 14.03.2022).
3. URL: <https://sites.google.com/site/goloslozovi2016/istoria-sela-lozova> (дата звернення: 14.03.2022).